

Urban Platsinnovation

- samverkan för attraktivare centralorter

Dokumentation stormöte i Åmål
23-24 maj 2018

Om Urban Platsinnovation

Urban Platsinnovation är ett projekt som arbetar för att få mer kunskap om hur centralorter ska utvecklas för att bli mer attraktiva för både invånare och besökare. Syftet är att öka konkurrenskraften och innovationsförmågan hos handeln och upplevelsenäringen för att skapa ett mer levande centrum.

Projektet omfattar Högskolan Väst, Lysekils kommun, Strömstads kommun, Trollhättans stad, Uddevalla kommun, Åmåls kommun samt Fredrikstad kommune som är projektets norska partner.

Urban Platsinnovation delfinansieras av EU-medel via Interreg Sverige-Norge som är en del av Europeiska regionala utvecklingsfonden samt av Fyrbodals kommunalförbund.

Projektet pågår till och med september 2018.

Foto: Malin Westfelt

<http://www.interreg-sverige-norge.com/>

URBAN PLATSINNOVATION

Samverkan för attraktivare centralorter

Dokumentation stormöte 4, Åmål 23-24 maj 2018

Urban Platsinnovation är ett projekt som arbetar för att få mer kunskap om hur centralorter kan utvecklas för att bli mer attraktiva för både invånare och besökare. Syftet är att öka konkurrenskraften och innovationsförmågan hos handeln och upplevelsenäringen för att skapa ett mer levande centrum. Projektet omfattar Högskolan Väst, Lysekils kommun, Strömstads kommun, Trollhättans stad, Uddevalla kommun, Åmåls kommun samt Fredrikstad kommune som är projektets norska partner. Urban Platsinnovation delfinansieras av EU-medel via Interreg Sverige-Norge som är en del av Europeiska regionala utvecklingsfonden. Projektet pågår till och med september 2018.

STORMÖTE ÅMÅL

Projektets fjärde och sista stormöte hölls i Åmål 23-24 maj 2018. Temat genom de två dagarna var Vatten i staden. Under dagarna lyssnade deltagarna bland annat på hur Åmål jobbar långsiktigt med stadsutveckling, det aktuella 375-årsjubileet, om samarbetet kring Vätern och vad vattnet betyder för staden attraktivitet. De fick även konkreta upplevelser genom guidade turer både i staden och på Vätern och ett besök på kulturcentrumet Not Quite. Andra dagens workshop ägnades åt att sammanställa aktiviteter och resultat vad gäller bland annat gränsöverskridande samarbeten och innovationer inom projektet, med syfte att användas i slutdokumentationerna.

Workshop kring gränsöverskridande samverkan.

<http://www.interreg-sverige-norge.com/>

BAKGRUND – VARFÖR STADSUTVECKLING?

Varför ska man syssla med stadsutveckling och varför är den samverkansmodell som Urban Platsinnovation använder ett viktigt verktyg?

I dag är välutbildade och kreativa människor en grundläggande ekonomisk resurs för ett samhälle, på samma sätt som platsbundna resurser som läge eller och/eller naturresurser var det förr.

Det här är en grupp som är mycket rörlig. Trivs de inte på en plats, väljer de en annan. I en globaliserad värld blir, paradoxalt nog, den lokala platsens attraktivitet en allt viktigare framgångsfaktor.

Den urbana kvalitet en stad eller en plats kan erbjuda är därför avgörande för att attrahera boende och besökare, och därmed för stadens långsiktiga positiva utveckling. Det gäller även små och mellanstora städer.

Traditionellt mjuka faktorer – gestaltning av stadsrummet, kulturutbud, restauranger och kaféer, bra shopping – har blivit hårdvaluta. Dessa olika verksamheter hänger samman. Olika kompetenser, verksamheter och resurser behöver därför samverka för att utveckla staden. Man kan se staden som ett ekosystem. Det är inte funktionen, gestaltningen eller händelserna och rörelserna var för sig som ger staden dess värde, utan allt detta tillsammans. Samverkan är därför det naturliga sättet att arbeta med urban platsinnovation.

I det här projektet har dessutom ekosystemet vidgats från den enskilda staden till att bestå av flera städer genom samarbetet över kommungränserna. Metoden har varit att jobba med processinriktat aktörsstöd. När idéer och initiativ har kommit fram lokalt har de lyfts upp och testats i den större gruppen och på det sättet återförts in i projektet.

STYRKAN ATT HA VÄNERN I STADSKÄRNAN

Laila Gibson, verksamhetssamordnare Vänersamarbetet, berättade om samarbetet mellan 13 kommuner runt Vänern, och Anna Hjelmberg, turismutvecklare Åmåls kommun, pratade om Väternära aktiviteter i Åmål.

Vänersamarbetet är ett forum för kommunerna runt Vänern med syftet att bedriva utvecklingsarbete som ger hållbar tillväxt och attraktiv livsmiljö för lokalbefolkning, verksamheter och besökare.

Verksamhetssamordnaren Laila Gibson betonade att arbetet ligger i linje med Urban Platsinnovation. Hon berättade också att samarbetet tidigare drevs av Värmland och Västra Götalandsregionen, men att det togs över av de 13 kommunerna med Vänerkust år 2015. Det har gjort mandatet tydligare, det lokala engagemanget starkare och möjligheten att bedriva konkret och långsiktigt arbete större.

Gemensamt platsvarumärke

Verksamheten är uppdelad i tre delar: effektivisering och samordning, näringslivsutveckling, samt marknadsföring och kommunikation.

Samordningen handlar bland annat om att hitta en bra rollfördelning och säkerställa att man inte arbetar dubbelt. Inom näringslivsutvecklingen är ett område att stärka de maritima näringarna. Vad gäller kommunikation så konstaterade Laila Gibson att Vänern fortfarande är ett relativt okänt område för många i Sverige och Europa, trots att det är både Sveriges och EU:s största sjö.

Under 2017 har man tagit fram gemensamma kärnvärden och ett platsvarumärke. Det centrala är "rent vatten" och man ska nu jobba med att lyfta fram Vänern som en unik sötvattensskärgård.

En annan aktuell fråga i samarbetet är möjligheten att ha gemensamma planbestämmelser. Om detta förs en diskussion som kommer att fortsätta under hösten 2018.

Laila Gibson tog också med åhörarna på en resa runt Vänern – från Karlstad via bland annat Trollhättan och Vänersborg tillbaka till Åmål – och berättade om olika projekt med syftet att använda vattnet för hållbar utveckling.

Attraktivitet med hjälp av Vänern

Anna Hjelmberg, turismutvecklare i Åmål, berättade mer om specifika förutsättningar och möjligheter för Åmål, bland annat med Vänernära aktiviteter. I det sammanhanget är gästhamnen och marinan viktiga områden.

Visionen är att Åmål ska vara Vänerfiskets huvudstad och ett uttryck för att man är på god väg är tävlingen Hobie Fishing World Championship som genomfördes i Åmål i mitten av maj 2018. Det är VM i kajakfiske och lockade 50 deltagare från 20 länder. Anna Hjelmberg berättade att fascinationen över sötvattenshavet Vänern var stor bland deltagarna och att många sagt att mästerskapet i Åmål var det bästa som genomförts.

Fakta

Vänersamarbetet är en ekonomisk förening med alla 13 kommuner som medlemmar och finansiellt stöd från Region Värmland och Västra Götalandsregionen. Vänersamarbetet arbetar för en hållbar utveckling av Vänern inom områdena: samordning, näringsliv och information. Läs mer - <http://vanern.org>

SJÖTUR

Sjöfarten och skärgården var en gång förutsättningarna för att Åmål blev en stad. Under eftermiddagen guidade Leif Nilsson deltagarna på Vänern.

I Vänern finns 22 000 öar och i den skärgård som ligger närmast Åmål – Tösse skärgård – ett 30-tal. Åmål och sjöfarten är tätt sammanknutna och i många hundra år var staden centrum för järnhanteringen i regionen.

Guiden Leif Nilsson konstaterade att vatten var den självklara kommunikationsvägen, medan landsträckor var betydligt svårare att använda för transporter.

Han berättade också om hur Vänern var en förutsättning för Åmåls tillblivelse och framväxt, inte minst som centrum för den framgångsrika svenska järnindustrin. Även ute på öarna fanns det gott om verksamheter och omkring 1850 var de flesta öar i Åmåls närområde bebodda.

Turen på Vänern gjorde ett stopp på Storön där den ideella föreningen Öfolket bedriver ett renoverings- och återställningsarbete av ett torp. Där bodde och försörjde sig flera familjer till någon gång på 1930-talet, då jordbruket och fisket inte längre bar sig.

Gunnar Bergman, ordförande i föreningen, berättade att platsen och byggnader var i mycket dåligt skick när de tog över 2013. Nu renoverar de bit för bit och nästa steg är bland annat att anlägga ny hamn för djupare båtar och förbättra möjligheterna för övernattning på ön.

NOT QUITE

På kvällen stod ett besök på kulturcentrumet Not Quite på agendan.

Där på det gamla Fengersfors bruk har ett konstnärs- och hantverkskollektiv byggt upp en verksamhet med ateljéer och verkstäder, konsthallar och gallerier, konserter och operaföreställningar, bistro, butik och bageri. Det är både en arbetsplats för medlemmarna och ett populärt besöksmål – och ett exempel på hur innovativa, kreativa och oväntade initiativ bygger både attraktivitet och livskvalitet.

ÅMÅL 375 ÅR

I år firar Åmål 375 år och Ulrika Abrahamsson, Centrumutvecklare, berättade om tankarna bakom jubileet och aktiviteterna som genomförs under året. Åmåls kommunalråd Michael Karlsson inledde.

Michael Karlsson konstaterade att det är handel som har format Åmål. Nu genomlever vi ett paradigmskifte i människors konsumtionsvanor, bland annat med köpcentrum utanför stadskärnor och ökad näthandel.

Michael Karlsson berättade att Åmål sagt nej till etableringar av köpcentrum, eftersom man ser det som förlegat och ett hot mot stadskärnans attraktivitet. Däremot ser han näthandel som en möjlighet och steg i att transformera den lokala handeln mot mer en upplevelse- och tjänstebaserad profil.

Staden kan gå mot att vara mer av en mötesplats än en handelsplats och med rätt åtgärder kan det vara en positiv utveckling. Det är också den typen av åtgärder och förändringar i stadsmiljön som Åmål koncentrerar sig på.

Staden som scen

Ulrika Abrahamsson berättade att kommunens planering av jubileumsåret började 2015. Man bestämde snart att det skulle vara aktiviteter under hela året och att kraften skulle läggas på

<http://www.interreg-sverige-norge.com/>

att samarbeta med andra aktörer och stötta dem att stå för innehållet, medan kommunen står för ramverket, så som kommunikation och marknadsföring.

Året är uppdelat i tre faser – förfest (1/1-27/3), fest (28/3-31/8) och efterfest (1/9-31/12). För att kommunicera under hela året gjordes en almanacka med datum och aktiviteter som delades ut till alla hushåll i kommunen. Almanackan har blivit mycket populär och även människor som inte bor i Åmål har efterfrågat den.

Ett av evenen under våren är en historisk teaterföreställning om Åmål som använde staden som scen. Ett annat är en jubileumsfest då bland annat Åmåls vänorter från USA, Bulgarien, Estland och Tyskland var inbjudna. I höst uppmärksammas bland annat 20-årsjubileet av filmen Fucking Åmål.

Stadsmiljöprogram och Årets stadskärna

Ulrika Abrahamsson berättade också om Åmåls arbete med att bli nominerade till föreningen Svenska Stadskärnors utmärkelse Årets stadskärna 2019¹ och de åtgärder som görs för att förbättra upplevelsen av stadsmiljön. Hon konstaterade att mycket av det som görs inte hade varit möjligt utan arbetet i Urban Platsinnovation, det gäller inte minst det viktiga stadsmiljöprogram som antogs under våren 2018. Detta bekräftades också av Roar Strömsheim, ordförande i Åmål handel.

Ulrika Abrahamsson under stadsrundturen.

En attraktiv stadsmiljö handlar om gestaltning och estetik, aktiviteter och rörelse, men också om trygghet och säkerhet, både i form av belysning och personella resurser. Michael Karlsson avslutade med att berätta om hur Åmål bland annat arbetat med att öka tryggheten i staden genom ett nära samarbete med polisen.

Polisnärvaron är ändå generellt sett låg och kommunen har också valt att anlita väktare vid behov. Även om det kostar är det en samhällsvinst på sikt, menade Michael Karlsson. Därför är också evenemang gratis i så stor utsträckning som möjligt för att inte skapa trösklar och onödigt utanförskap.

¹ Årets Stadskärna är en utmärkelse för framgångsrik utveckling av stadskärnan. Den delas 2018 ut för 24:e året i rad till den svenska stad som under de närmast föregående åren gjort störst framsteg i sin förnyelse av centrum, genom samarbete mellan både privata och offentliga aktörer. Med framsteg menas att det finns ett flertal mätbara resultat av stadskärnans utveckling.

STADSVANDRING

Under en stadsvandring fick deltagarna se några av de strategiska platser som Åmål jobbar med för att förbättra upplevelsen av stadsmiljön. Det första stoppet var Kungsberget som är ett grönområde i centrum med utsikt över stad och vatten.

Området var i behov av uppfräschning för att kännas attraktivt och tryggt. Det finns en plan för att renovera och belysa trapporna upp till platsen, och även placera ut bänkar och skyltar. Uppe på berget testar man nu stadsodling som en förskola sköter om.

Åmål har också lyxen att ha en badplats mitt i staden och här jobbar man bland annat med solstolar och ombytesmöjligheter. Vid hamnen finns en öppen plan som man nu vill göra om till torg, vilket betyder att en del p-platser kommer att försvinna. Det är alltid en fråga som väcker debatt, men Michael Karlsson sammanfattar med att staden vill bygga platser för människor snarare än för bilar.

Gratis är en samhällsvinst

I hamnområdet finns också den gamla kyrkan som idag är ett kulturhus. Michael Karlsson menar att kulturpolitik och kultursatsningar är viktiga, eftersom där finns en potential att bryta utanförskap. Han framhåller det småskaliga och möjligheterna för ungdomar att testa olika uttryck. Därför har Åmål också gratis musikskola och från hösten 2018 fri kulturskola – en långsiktigt strategisk åtgärd för att ställa om samhället, säger Michael Karlsson.

Renoveringen av Fisketorget, där fiskförsäljningen förr sköttes, är ett annat aktuellt projekt. Där det tidigare var en igenvuxen plats finns nu ett mini-torg med bodar som är tillgängliga för sommarlovsentreprenörer. Till sist besöktes Plantaget, en nyrenoverad grönyta med gångstråk, bänkar och fontän.

HÖGSKOLAN VÄST

Högskolan Västs uppdrag är att bidra med forskningskompetens in i projektet. I Åmål presenterade Tobias Arvemo och Anna-Karin Olsson projekt inom studentsamverkan.

Det klassiska när det gäller studentsamverkan är att studenter gör examensarbeten på en frågeställning som rör den aktuella samarbetspartnern. I det här fallet har Högskolan Väst istället valt att lägga in arbete kring Urban Platsinnovation i de ordinarie kurserna på olika sätt.

Inom marknadsföring har studenterna till exempel arbetat med Trollhättan och temat Studentstaden. Det är sammanlagt 95 studenter som varit involverade och det har resulterat i 25 rapporter och presentationer. Två kandidatstudenter skriver examensarbete om ”Integrering av hållbarhetsfrågor vid centrumutveckling”. Och inom informatik gör två kandidatstudenter examensarbete om en stads/centrum-app.

Nytt arbetssätt i Lysekil

Det har också utvecklats ett nytt arbetssätt tillsammans med Lysekil där kommunen först gjort besök på högskolan och studenterna sedan kommit till Lysekil och samlat information, haft rundabordssamtal och gjort stadsvandring.

11 internationella studenter på kandidatnivå i marknadsföring har genomfört tre studier om ungdomsperspektivet i centrumutveckling. Som avslutning genomfördes ett miniseminarium där ett antal rapporter presenterades:

- Small coastal cities, young population and social media: The case of Lysekil (Gamze Duralioglu, Isabell Jung, Luisa Klägerand Agostina Romano)
- City branding: The case of Lysekil (Valentin Coppin, François Girard and Louis Sellier)
- A Study About Lysekil's Growing Issue in the Younger Population -Can social media be used as a tool to help the municipality convince the youth to live in Lysekil? (Haris Durmisevic, Julia Johansson, Misha Patat and Enna Zemla)

Inom organisation och ledarskap har 14 studenter på kandidatnivå har genomfört åtta litteraturstudier på tema centrumutveckling och organisation. Under projektet har det genomförts litteraturstudier på temana:

- Organisationsförändring – från implementerare till medproducent.
- Centrumutveckling – hur kan en kommun samverka för att skapa utveckling av centralorten?
- Att skapa interaktion mellan kommun och medborgare vid centrumutveckling.
- Organisatoriskt-och mellanorganisatoriskt lärande i arbetet med centrumutveckling.
- Den platta organisationsstrukturen.
- Kommuners internetkommunikation – främjande av medborgarengagemang och minskning av digitala klyftor.
- Hur stadscentrum kan utvecklas och hantera utmaningar.
- Town center management – Hur kan privata och offentliga aktörer samarbete för att utveckla stadskärnan?

Konkreta forskningsuppgifter

En av styrkorna med arbetssättet är att studenterna får möjlighet att göra en konkret forskningsuppgift och presentera den för människor som arbetar konkret med frågeställningarna. Cia Säll, Lysekils kommun, tycker att samarbetet med studenterna har varit oerhört värdefullt och säger att det kom fram flera perspektiv och resultat som kommunen nu jobbar vidare med. Hon påpekar också att kontakterna med studenterna stärker Lysekils arbetsgivarvarumärke.

INTERVJUER

Hallå Ulrika Abrahamsson, centrumutvecklare Åmål och värd för stormötet, berätta om din roll som centrumutvecklare.

”Det är en lite ovanlig tjänst eftersom jag är kommunal tjänsteman. Jag började i januari 2014 och bakgrunden var att kommunen hade fått förfrågningar om att bygga externa köpcentrum och sagt nej. Man menade att det skulle utarma stadskärnan och få negativa konsekvenser för kommunen på sikt. Istället ville man satsa på att utveckla centrum, och insåg då också att det behövdes någon som jobbade fokuserat med det.”

Hur ser samarbetet ut i Åmål kring de här frågorna?

”Jag började med att intervjua massor av människor och göra en kartläggning som sedan mynnade ut i en strategisk plan. Kort sagt handlar det om att få med så många aktörer som möjligt och driva processerna tillsammans. Kommunen kan inte göra det här jobbet på egen hand. Vi har ett antal grupper både i och utanför den kommunala organisationen som både jobbar långsiktigt med idéer och ser till att saker händer.”

Vad betyder ett projekt som Urban Platsinnovation?

”För oss har det betytt flera konkreta saker, vi har bland annat tagit fram ett stadsmiljöprogram nu i vår, något vi aldrig hade kunnat göra utan Urban Platsinnovation. Vi har också kommit igång med flera projekt, bland annat att utveckla Kungsberget. Även Tryggt Åmål är ett resultat av projektet. Men det handlar också om sådant som kunskaps- och erfarenhetsutbyte, innovationskraft, mod och inspiration – vi kommer snabbare framåt genom att samarbeta!”

Hallå Michael Karlsson, kommunalråd i Åmål, varför är det viktigt i dag för en kommun att arbeta med stadsutveckling?

”Det har nog alltid varit viktigt, men är ännu viktigare i dag på grund av att beteenden, konsumtion och värderingar förändras. Idag ser vi ett uppsving för det småskaliga, nära, genuina och autentiska och då är positiva upplevelser i en stadskärna en avgörande faktor för attraktivitet. Köpcentrumen är på väg att dö, eftersom människor faktiskt har alla de stora butikerna hemma i vardagsrummet via internet. Däremot finns det fortfarande ett behov av mötesplatser och att handla i personliga butiker, och där ser jag en renässans för småstaden. I grund och botten är det en strategisk fråga om överlevnad och utveckling, till exempel att skapa större resurser för välfärd genom att vara en attraktiv stad.”

Vilka frågor är det som är aktuella i Åmål nu?

”Vi har flera konkreta projekt men jag skulle säga att det viktigaste ur mitt perspektiv är det stadsmiljöprogram som vi precis har antagit. Det är där vi definierar vad vi vill göra och nu måste vi se till så att vi implementerar det på ett kraftfullt sätt.

Programmet är framtaget i ett samarbete mellan kommunen, fastighetsägarna och handlarna i Åmål, så vi har alla förutsättningar att göra verklighet av planerna.”

Vad betyder ett projekt som Urban Platsinnovation för er?

”Jag har följt det med stort intresse och hör också mycket positiva reaktioner från tjänstemännen i kommunen, bland för att projektet har skapat konkret förändring. Genom att samarbeta mellan kommunerna har vi fått tillgång till varandras nätverk. Det skapar ett bättre innovationsklimat, utvecklar kunskap och ger också en känsla av legitimitet för frågan som inte ska underskattas. Jag upplever ofta att stadsutvecklingsfrågor fokuserar på större städer, därför har det varit en styrka att det nu varit mindre kommuner med samma frågor, utmaningar och möjligheter som deltagit. Jag tänker att vi kortar vägen till framgång genom Urban Platsinnovation, och på det sättet sparar vi som kommun både tid och pengar.”

SAMMANFATTNING

Jobba vidare med samverkan

I och med stormötet i Åmål är projekt Urban Platsinnovation inne på slutspurt. Efter sommarens alla medskapande aktiviteter planeras för en avslutningsträff i Lysekil. Där kommer bland annat animationen som beskriver det gränsöverskridande resultaten i projektet att ha premiär och resultat från den externa utvärderingen att presenteras.

//Dokumentatör David Björklund

Björklund & Co AB

david@bjorklundochco.se

www.bjorklundochco.se

<http://www.interreg-sverige-norge.com/>